

Dubbelt upp när ärtorna får hjälp

Säkrare tröskning, högre skörd och mindre ogräs när ärtorna samodlas med spannmål.



FOTO: INGER KÄLLÄNDER

LENNART LARSSON

DEN EKOLOGISKA ODLINGEN av ärter har minskat under senare år rapporterade vi i förra numret av Ekologiskt Lantbruk. Sedan 2004 har arealen foderärter på ekologiska växtodlingsgårdar minskat till hälften. Att odling av ärter i renbestånd ofta ger stora problem med ogräs och är svåra att tröska ses som främsta orsaker till minskningen.

Samtidigt ökar efterfrågan på inköp av proteinfodermedel till ekologiska mjölkkor och höns. Bristen fylls idag av import. Det anses vara relativt enkelt att importera och priserna är rimliga för närvarande.

Lantmännen prioriterar inköp av svensk råvara till sin fodertillverkning, men priset sätts på den internationella marknaden.

Gardering mot missväxt

I kalkyler över ekologisk spannmålsodling brukar foderärter stå sig relativt bra jämfört med stråsäd, under förutsättning att ärtodlingen fungerar bra. Ett sätt att öka odlingssäkerheten är att odla ärterna i blandning med havre eller korn, som ger stöd till ärterna och säkrar en bättre konkurrens mot ogräs.

– Odling av ärter och spannmål i blandning gör att tröskningen blir lättare. Det blir också en något säkrare odling, eftersom man kan gardera sig något mot bladlusangrepp,

säger Stefan Lundmark, ekorådgivare på HS Kristianstad

Både ärter och åkerbönor är i delar av Skåne riskabla grödor på grund av kraftiga bladlusangrepp vissa år. Skörden kan sättas ner till hälften.

– Ibland kan det bli så illa som ren missväxt. Med spannmål blandat med ärtorna får man i alla fall någon skörd av havre eller korn. För att gardera sig borde man egentligen ha en något större andel spannmål i än de flesta har. Tendensen är att man odlar mindre och mindre mängd spannmål i blandningarna, ned mot 10–20 %, säger Stefan Lundmark.

Totalskörden ökar

I Skåne har ärtorna tappat mark till åkerbönor. Ärtor är en bra avbrottsgröda, men det är också risk för uppförökning av ogräs. Åkerbönnorna har starkare konkurrens mot ogräs och fler och fler föredrar dem. Framförallt odlas proteingrödorna på djurgårdarna till eget foder och de som odlar för avsalu säljer oftast direkt till någon annan lantbrukare.

– I vårt område är det framförallt nötköttsgårdar som odlar blandning havre-ärt till tröskmognad, säger Gösta Roempke på HS Konsult i Uppsala. Mjölkgårdarna vill hellre ha det uppdelat för att kunna styra utfodringen bättre och de vill inte ha så mycket havre eftersom det blir för mycket skal.

Ärtor och spannmål kan ge högre skörd än att odla dem var för sig. Gösta Roempke menar att man ofta får ungefär samma skörd av ärter i blandningen – ca 2 500 kg per ha – som vid odling i renbestånd. Om man har en blandning med korn så får man kanske en skörd på 800 kg korn, på köpet.

Inte hos Lantmännen

Ett sätt att få fram en större odling av svenskt ekologiskt proteinfoder är att fler växtodlare börjar odla ärter och stråsäd i blandning, men försäljningen måste göras direkt till andra lantbrukare. Lantmännen är största uppköparen av ekologisk spannmål, men blandsäd hör inte till det man hanterar.

– Nej, vi har ett stramt sortiment av spannmål och blandningar hör inte hemma där, säger Anneke Svantesson produktmarknadschef för råg och ekologisk spannmål på Lantmännen. Det är svårt att bedöma innehåll i blandningar och att separera är inte aktuellt. Vi tar inte heller en del andra grödor som t ex din- kel.

Lantmännen köper in rena åkerbönor och ärter och i fodertillverkningen ges alltid plats för den svenska råvaran. Priset är ett marknadspris som sätts i den internationella handeln. Någon särskild stimulans för att öka den svenska odlingen av proteingrödor är inte att vänta från Lantmännen. Handeln är internationell och det går inte att stimulera fram mer odling av ärter och åkerbönor genom att erbjuda ett visst pris.

– Det är en politisk fråga om vi skall ha mer odling av proteingrödor i Sverige och politik sysslar vi inte med, säger Anneke Svantesson.

Danskt gemyt

I Danmark gör marknadsledaren DLG en annan bedömning än Lantmännen och erbjuder nu ekologiska lantbrukare kontrakt på leverans av blandsäd skörden 2010.

Trenden är vikande för odling av ekologiska proteingrödor även i Danmark och man tvingas importera proteinfoder. Ekolantbrukarna har satsat på att odla allt mer havre och odlingen är nu ungefär dubbelt så stor som behovet till havregryn och foder.

För att få fler att odla proteingrödor erbjuder nu DLG kontrakt för skörd från en utsädesblandning på 15 % korn och 85 % ärter. Blandningen kan levereras vid skörd till DLGs anläggningar och kommer att avräknas till marknadspris.

Nischat i Knislinge

Knislingeortens Lagerhusförening är en liten förening med foder- och spannmålshandel i Knislinge norr om Kristianstad. Föreningen handlar sedan några år tillbaka även med ekologisk blandsäd om än i begränsad omfattning. Största volymen

blandsäd med ärter som föreningen hanterar är legolagring åt medlemmarna, framförallt Wanås Gods, men också en mindre volym som används till fodertillverkning för försäljning till ekologiska mjölkbönder.

– Det är en liten nisch vi har. Antalet ekomjölkbönder ökar med någon ny varje år i Skåne och vi är de enda som tillverkar ekologiskt foder i Skåne, säger Lars Göran Olsson, företagsledare på Knislingeortens Lagerhusförening.

Odlingen av blandsäd med ärter ökar bland de ekologiska lantbrukarna i området och det blir blandningar med mycket ärter. Ofta är inblandningen av korn eller havre bara 10–15 %.

– Har man blandat med havre så har man nästan rena ärter efter att det tröskats, säger Lars Göran Olsson.

Havre säkrar kornet

Korn är en svår gröda att lyckas med i ekologisk odling, medan havre är betydligt säkrare. Att odla dem i blandning har visat sig vara ett bra sätt att få en säkrare avkastning framförallt på kornet. Eftersom korn och havre utvecklas olika och har olika krav på växtnäring kan en blandning ge större säkerhet. Om kornet inte går så bra tar havren över och kompenserar med en bättre skörd.

– Ofta ser jag imponerande fält med blandsäd, säger Gösta Roempke på HS Konsult i Uppsala. Det kan se ut som om det bara är havre, men tittar man närmre efter så finns kornet där också. De växer på olika nivåer. Nackdelen är när man skall utfodra att man inte riktigt vet vilken blandning man har.

Även i Danmark är erfarenheter- na desamma. I danska försök har man nyligen visat att en så liten inblandning som 20 % havre i vårkorn ger samma totalavkastning som odling av havre i renbestånd samtidigt som värdet som foder blir större. Förklaringen till den säkrare skörden är att ogrästrycket blir detsamma i den rena havren och i blandningen med 80 % korn. ●

Ärtor och åkerböna i säden säkrar fodret på Wanås Gods

– För oss är det viktigt att ha säkerhet i odlingen eftersom vi måste se till att få fram foder till våra 500 mjölkkor, säger Per-Åke Nilsson som är driftsledare på Wanås Gods norr om Kristianstad i Skåne. Vi har slutat med raps eftersom den konventionella odlingen har ökat i trakten och angreppen av rapsbaggar blivit för svåra.

Åkerböna och ärter/korn odlas som proteingrödor och vilken gröda som väljs beror på vad som fungerar bäst på det aktuella skiftet. 2009 odlades åkerböna av sorten Aurora på 40 ha, med en skörd på mellan 2,5 och 3 ton per ha. 2010 kommer ärter och korn att odlas i en blandning med 85 % ärt och 15 % korn.

– I renbestånd är det inte lätt att tröska ärter, så vi föredrar att blanda in korn för säkrare tröska- ning, säger Per-Åke Nilsson.

En nackdel med odling av ärter och även åkerböna i Skåne är de kraftiga bladlusangreppen som kan komma vissa år. Än så länge har det inte varit något stort problem för Wanås Gods.

– Vi har klarat oss hyggligt så här långt, men konservärtodlingen till Findus ökar här eftersom man slutat odla i västra Skåne på grund av bladlöss, så vi får se hur det går framöver, säger Per-Åke Nilsson.

Wanås Gods är ett av de lantbruk som använder sig av legolagring hos Knislingeortens Lagerhusförening (se huvudartikeln). Där förfogar man över en egen silo där man utöver det som odlas på gården också lägger blandsäd som man köper från andra ekolantbrukare.

LL





FOTO: CHRISTINA FORLIN

Håkan Carlborg odlar blandsäd och säljer i önskad proportion direkt till ekologiska mjölkproducenter.

Kornskörden stöttas av havre på Kjellingby

En odlare av blandsäd havre och korn är Håkan Carlborg, Kjellingby gård i Uppland. Han odlar ungefär halva spannmålsarealen med blandsäd och säljer direkt till ekomjölkbönder.

– Havre är egentligen den bästa fodersåden i ekologisk odling, men eftersom mjölkbönderna hellre vill utfodra med korn odlar vi sedan många år tillbaka blandsäd med havre och korn för avsalu, säger Håkan Carlborg.

Tidigare odlade han korn i renbestånd, men det blev aldrig några bra skördar. Med en inblandning av havre fungerar det bra eftersom ogräsproblemen minskat.

Två tredjedelar korn

– Vi har provat olika blandningar, men två tredjedelar korn tycker jag fungerar bäst. Om man blandar 50/50 så blir det lätt för mycket hav-

re eftersom havren avkastar mer än kornet, säger Håkan Carlborg.

Sorterna som används i blandningen är Sang havre och Baronesse korn. Sang är valt för att den avkastar bra och har bra rymdvikt.

På gården finns en köttjursbesättning, men den produktionen är i stort sett grovfoderbaserad. Spannmålen som odlas går därför till allra största delen till avsalu. Åkerarealen är större än vad som krävs för foder till köttjuret och i växtföljden odlas både brödsäd och fodersäd. Håkan Carlborg tycker att växtodlingen fungerar bättre med en viss andel spannmålsodling och han väljer det framför att skaffa fler djur.

Blandar på beställning
– Vi odlar ungefär 50 ha spannmål och av det är hälften blandsäd. Skördarna ligger på ungefär 3 000 kg per ha, säger Håkan Carlborg.

Det brukar gå bra att sälja bland-

säd till mjölkbönder och många ser det som en fördel att få det blandat, eftersom det blir lättare att hantera när de får hem partiet.

– Jag blandar efter beställning. Oftast vill de inte ha mer än 15 % havre i blandningen. Har jag 40 % havre i skörden, så stärker jag upp med vete eller rågvete till rätt andel, säger Håkan Carlborg.

Att ta reda på andelen korn och havre gör Håkan Carlborg genom att ta ut prover, sortera upp för hand och sedan väga de två delarna. En bra blandning av partiet säkras genom gårdens kontinuerliga satstork.

Havren straffas

Håkan Carlborg tycker att havren borde vara en viktigare gröda att odla ekologiskt eftersom den ger så mycket energi per ha. Han menar att den missgynnas av KRAV:s regler för maximal kraftfoderandel och har funderat på om man inte kunde göra ett undantag för havre.

– Egentligen borde vi odla mycket mer havre för att få ut maximalt med energi per ha. Tråkigt nog så bestraffar KRAV-reglerna havren, eftersom den har lägre energiinnehåll per kg ts. Om man ger maximal kraftfodergiva så får man in mer energi om man har korn i blandningen istället för havre. Kanske kunde man få höja kraftfoderandelen något om man hade havre i blandningen. Så att man hade samma mängd energi i kraftfodret, men att det blev en några procent högre kraftfoderandel än med korn, säger Håkan Carlborg.

Ett annat problem med havren för en del mjölkbönder är att foderautomaterna inte klarar för mycket havreskal. Skalen hänger sig och täpper till i rören, men det borde rimligtvis gå att bygga bort det problemet.

LL



Certifiering

av lantbruk, trädgård och livsmedelsförädling.



www.smak.se | certifiering@smak.se
040-46 00 72 | 035-427 30 | 08-556 708 33